

De Bisschoppelijke Kweekschool

Schilderij door Natasja Kamstra-Rassamachina, De oude winkelstraat in Hoorn met de winkel van de fam. Botman, de voorloper van de HEMA

De Vereniging tot Bevordering van Katholiek Bijzonder Onderwijs in het Bisdom Haarlem werd in 1869 opgericht. Pas in 1897 werd er door de vereniging een eigen school gesticht, een kweekschool en wel in Hoorn. De redenen om de school in Hoorn te situeren werd als volgt geformuleerd: 'Omdat die stad door hare ligging en door de afwezigheid van overdreven uitspanningsmiddelen minder afleiding biedt voor de studie en minder gevaar voor de zeden.' De school stond aan de Gouw op nr 14. Het was een groot herenhuis dat werd afgebroken om plaats te maken voor de uitbreiding van de HEMA. Het bestaat dus niet meer.

In 1906 werd de school naar Beverwijk verplaatst. Het gebouw staat aan de Baanstraat. De redenen om de school naar Beverwijk te verplaatsen waren dat de school in Hoorn te klein was geworden, ongunstig gelegen was en er geen ruimte was voor een kapel en een verenigingsruimte. Als verantwoording voor de keuze van een locatie in Beverwijk werd genoemd dat het in Beverwijk gezonder was op het zedelijk gebied en dus minder gevaarlijk voor de kweekelingen. Het enige bezwaar kwam van het Amsterdamse bestuurslid Sterck. De reden? Hij is niet voor de verplaatsing der kweekschool naar een dorp. Zijn bezwaar werd weggenomen doordat Beverwijk dicht genoeg bij de grote stad lag en een goede verbinding per spoor en stoomtram met Haarlem had.

Heette de school in Hoorn nog de R.K. Kweekschool voor Onderwijzers te Hoorn, vanaf de vestiging in Beverwijk sinds 1906 werd de naam Bisschoppelijke Kweekschool Beverwijk, daarna vanaf 1966 Hogere Pedagogische School Sint Jozef en sinds 1968 Katholieke Pedagogische Akademie Beverwijk. Maar aangezien het met grote letters op het gebouw staat heeft iedereen het, nog steeds, over de Bisschoppelijke Kweekschool.

Het gebouw is een tweelaags gebouw met hoekpaviljoens en een achzijdige dakruiter met naaldspits. Het ontwerp in neorenaissance- en rationalistische vormen is van J. London en J.J.L. Moolenschoot. Leuk detail is dat de bouw gegund werd aan de Beverwijkse aannemer V.P.H. Braun-Zonen met dien verstande dat het hem verboden werd om mensen te laten werken vóór zonsop- en na zonsondergang én op alle Zon- en Feestdagen der R.K. Kerk in het Bisdom Haarlem.

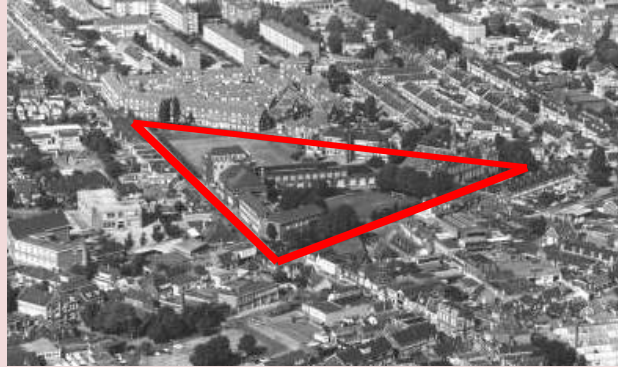

In de decembervergadering van 1905 werd met vreugde begroet en besloten dat men de toestemming van de bisschop om het bisschoppelijke wapen in de frontispice te voeren zou aannemen. Een frontispice is in de architectuur de naam voor decoratie-elementen om de belangrijkste ingang (voordeur) van een gebouw. Een frontispies is onderdeel van een voorgevel.

De Kweekschool zelf is dus van 1906. Het internaat stamt uit 1922. Voor die tijd werden de kweekelingen ondergebracht in kostgezinnen waarvoor er 6 woningen aan de Romerkerkweg en 6 woningen aan de Keesdelfsweg waren gebouwd. Deze woningen waren voor 'R.K. ingezetenen der gemeente, die te goeder naam en faam bekend staan en godsdienstig zijn'. Zij verzorgden het

huisvesten en verzorgen van de kwekelingen. In 1908 werden er aan de Keesdelfsweg nog 2 huizen gebouwd voor dit doel. Bijzonder was dat in het ontwerp een studeerkamer was opgenomen waar 'de kwekelingen ongestoord hunne studiën kunnen doen'. Elk huis had vijf kwekelingen in de kost, een totaal van 98. In het internaat kon men 100 jongens huisvesten. Aan de Keesdelfsweg stonden ook een Uloschool gewijd aan de H. Willibrord en een huis voor het verzorgend personeel, de zusters die voorheen in de Peperstraat woonden. Het geheel werd door de Beverwijkers Vaticaanstad genoemd.

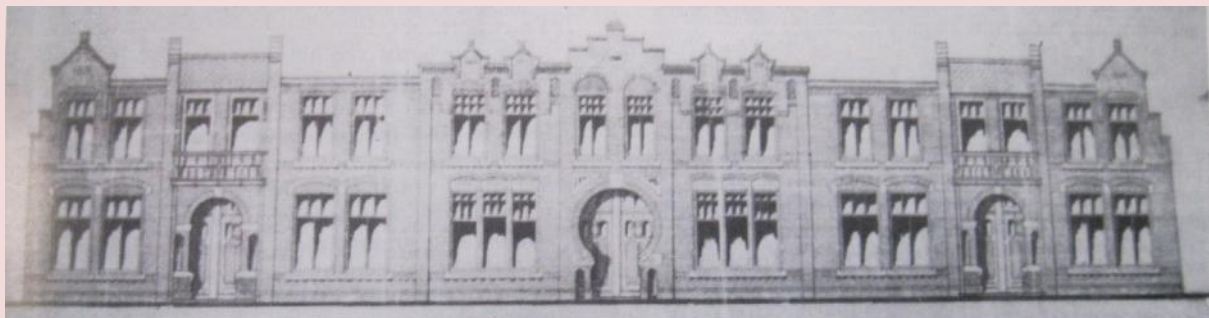
De school had een reglement met, in onze ogen, strenge leefregels. Uit het reglement van 1912 komt bijvoorbeeld de regel dat de kwekelingen 'eerbied, aanhankelijkheid en gehoorzaamheid' schuldig waren aan de regent en de leraren. Verder stond er dat 'het edele ambt, waartoe de kwekelingen zich voorbereiden, verplicht hen tot een waardig optreden in het openbaar en een welwillenden en aangenamen omgang met elkander.'

Ook de vrije tijd was vastgelegd in het reglement. Deze moest worden doorgebracht 'in behoorlijke ontspanning, als met passend spel, met wandelen, met lectuur.' Deze lectuur moest echter wel zichtbare goedkeuring hebben anders werd deze verbeurd verklaard. Ook was het verboden een bezoek te brengen aan een particuliere woning of koffiehuis, er mocht geen gebruik worden gemaakt van wat voor vervoermiddel dan ook en omgang met jongelieden uit Beverwijk was ook verboden. Dat gold overigens ook voor de rest van de stad Beverwijk. Ieder contact met de Beverwijkse bevolking is verboden. Verboden terreinen zijn: de Breesstraat (altijd), Velserbeek (zon- en feestdagen, Wijk aan Zee (in de maanden zonder R)

Naast het schoolreglement was er het 'Reglement voor de kosthuizen'. Het was de taak van de kostbazen de kwekelingen te verzorgen en te bewaken gelijk deugdzaam ouders hunne kinderen. Ook moesten zij er op toezien, dat de kwekelingen hun studietijd goed gebruikten en dat ze netjes waren op lichaam, kleding en boeken. De zaterdagavond was voorbehouden aan de reiniging en verwisseling van lijfgoed maar de kostbaas moest controleren of er 'nimmer twee of meer kwekelingen tegelijkertijd in de slaapkamer aanwezig zijn'.

Natuurlijk moest de kostbaas er ook naar streven dat de aan hem toevertrouwde jongens in zijn huis een gezellig en aangenaam thuis vonden. In het huis moesten zij ook het goede voorbeeld zien van een gezamenlijk avondgebed, 'waarbij de Rozenkrans niet wordt vergeten'. Het was zelfs ten strengste verboden om aan de voordeur te staan.

En dit alles werd ook nog gecontroleerd. Er was een surveillant die 'ten allen tijde vrije toegang had tot die vertrekken, welke voor de kwekelingen bestemd zijn.' De surveillant liep des avonds langs de Romerkerkweg en de Keesdelfsweg kosthuis in en kosthuis uit. De voordeur was een geruisloze knipdeur en de deur van de huiskamer was eveneens onhoorbaar. Vanaf 1922 werden alle leerlingen ondergebracht in het internaat mede omdat al in 1914 bekend was dat 'men hoogst zelden voor kosthuishouders verstandige en geschikte mensen kan vinden'.

De bouwtekening van de kosthuizen

Minutieus werd dus het gedrag beschreven dat van de kwekelingen werd verwacht. Geheel in tegenstrijd met de jaarverslagen waarin juist gesproken werd van de grote zelfstandigheid waarin

de kwekelingen werden opgevoed tot vrije, verantwoordelijke plichts vervulling waarbij de leerlingen het internaatleven zelf regelen en verzorgen.

Was het echt zo streng en betuttelend? Nee, niet voor die tijd. Men wist nu eenmaal niet beter en dus werden de regels zonder meer geaccepteerd. De jongens hebben het niet als onprettig ervaren hoewel er natuurlijk altijd uitzonderingen zijn. Net als op elke school waren er leraren die bijzonder geliefd waren en eveneens waren er leraren die gehaat werden.

Tijdens de oorlogsjaren 1940-1945, om precies te zijn in 1942 werden de school en het internaat gevorderd door het Centraal Bureau Verzorging Oorlogsslachtoffers ten behoeve van het sanatorium Heliomare. Heliomare moest uit Wijk aan Zee vertrekken in verband met de Atlantic Wall waarna de patiënten elders moesten worden ondergebracht. Het onderwijs werd met horten en stoten voortgezet tot juni 1944. Dat was aan het begin van de grote razzia's voor de arbeidsinzet. Voor mannen en jongens tussen 17 en 40 jaar was het niet veilig meer om zich op straat te begeven. Op 1 november 1945 werd het onderwijs weer geheel hervat voor alle lichten. De kweekschool bloeide weer op. In 1950 werden de slaappleaatsen voor de internen uitgebreid door middel van een aantal kamertjes in het zusterhuis. In 1956 werden er flinke veranderingen doorgevoerd in het absolute regime van de kweekschool. De leerlingen mochten vaker naar huis, eerst om de drie weken later elke week. Het werd de leerlingen ook toegestaan om de Breestraat te bezoeken. De oudere-jaars mochten zelfs lid worden van plaatselijke verenigingen. Men mocht 'goedgekeurde katholieke films bezoeken' en er was gelegenheid tot het volgen van dansles, overigens wel met , door de dansschool, gerekruteerde speciale meisjes. Waarmee natuurlijk bedoeld werd dat zij van onbesproken gedrag waren. In 1956 telde de school 159 leerlingen waaronder 40 externe, in 1961 waren er 271 leerlingen.

Nog een grote verandering was de toelating van meisjes op de kweekschool. In Bergen bestond reeds een meisjeskweekschool. Rond 1960 vond er een uitwisseling plaats en er werden ontmoetingsdagen georganiseerd. De bisschop stond nog geen gemengde kweekschool toe maar het zou er toch van komen. In april 1960 werd er toch toestemming verleend onder voorwaarde dat:

1. De scholen voor jongens en meisjes strikt gescheiden zouden zijn.
2. Slechts leerlingen zouden worden toegelaten uit het gebied ten zuiden van het Noordzeekanaal.
3. De scholen bij voorkeur in een der zuidelijke randgemeenten van Haarlem zouden worden gevestigd.
4. De scholen geleidelijk zouden uitgroeien.

En zo besloot het bestuur in principe tot toelating van meisjes. Door de toelating van externe leerlingen en de openstelling voor vrouwelijke leerlingen groeide de school gestaag.

Stakingsvergadering

En toen kwam de grote rel van 1969. De directe reden? Een condoom.

Tijdens een aardrijkskundeles wees de leraar diverse zaken aan met een aanwijsstok. Een aanwijsstok welke hij gebruikte omdat hij slecht ter been was. Zonder dat hij het in de gaten had, hadden 2 studenten een condoom over het uiteinde van de stok getrokken in een poging de saaie wat interessanter te maken. De lol duurde tot het einde van de les. Een woedende directeur dirigeerde iedereen het lokaal weer in en sloot de deur. De rest van de school vroeg zich af wat er aan de hand was maar dit werd pas duidelijk rond het avondeten.

Uit het onderzoek in de klas was duidelijk geworden welke studenten verantwoordelijk waren voor de begane wandaad. De beide studenten werden onmiddellijk van de opleiding verwijderd. In de voorafgaande preek hadden zij te horen gekregen dat dergelijk gedrag niet paste bij leerlingen van de opleiding van onderwijzer aan een rooms katholieke school. Dat was een verantwoordelijk ambt waarbij men juist kinderen voor zulke smeerslapperij diende te behoeden. Was de zaak hiermee afgedaan? Nee, bij lange na niet.

Dezelfde avond verklaarde de hele klas zich solidair met de beide ouders. Voor de volgende dag werd het plenum (voltallige vergadering waarbij iedereen aanwezig is) bijeen geroepen. Het plenum sprak zich unaniem uit. De beide studenten moesten terug op de opleiding komen of iedereen verliet de opleiding. Tijdens de ochtendlessen werden de studenten op de hoogte gebracht.

Het bestuur van de kweekschool kwam haastig bijeen in een vergadering met de directeur en de studenten. Terwijl de voorzitter van het bestuur op een tafel stond sprak hij de verzamelde

studenten toe. Hij liet weten dat het bestuur open stond voor kritische geluiden, een heel eind wilde meegaan met allerlei voorstellen, maar ook de anderen dienden te begrijpen dat de kweekschool van katholieke signatuur was, men rekening dienden te houden met de gevoelens van de ouders (die later hun kinderen zouden toevertrouwen) en de grenzen van het zedelijke en welvoeglijke. Als men daarover binnen de geijkte kaders, dus in het nette, overleg wilden plegen, zouden de studenten het bestuur niet onwelwillend vinden. Het werd al snel duidelijk dat er geen sprake kon zijn van het terugkeren van de beide verwijderde studenten. Beide partijen stonden daarin lijnrecht tegenover elkaar. Nadat een bestuurlid tijdens zijn betoog, waarin hij zijn zorg en verontwaardiging uitsprak over het lot van 'de door God ons toevertrouwde kinderen in handen van tuchteloze onderwijzers' was weggehoond, brak de voorzitter de vergadering af. Het gevolg was dat bijna 300 studenten en één leraar de gebouwen verlieten en een voorlopig onderdak kregen in het ABC-gebouw bij de Schans.

Ondertussen waren er in kranten en op de radio al berichten over het gebeuren verschenen. Een paar dagen later werd er, in het ABC-gebouw, een Alternatieve Pedagogische Academie opgericht, de APA. De kweekschool kreeg de bijnaam OPA wat stond voor Oude (of Ouderwetse) Pedagogische Academie. Na twee weken werd er een rijksbemiddelaar aangesteld. Het bestuur van de kweekschool stemde in met een paar concessies. De verwijderde studenten mochten weer terugkomen. Het incident met het condoom was niet meer belangrijk. Waar het nu om ging was de democratisering van het onderwijs. Uiteindelijk waren na diverse bemiddelingspogingen op 15 december alle leerlingen weer terug aan de Baanstraat maar de sfeer was zo gespannen dat men besloot tot een vervroegde kerstvakantie. In januari werden de lessen hervat. Enkele studenten van de APA namen zonder toestemming plaats in klassen waar medestanders van de APA zaten. Het bestuur reageerde door te besluiten dat de studenten die het rooster hadden verstoord, verwijderd moesten worden. Op 7 januari waren de APA-leiders te gast in een TV-uitzending van de VARA waar zij hun ongenoegen over de gang van zaken uitspraken. De volgende dag volgde dan ook de reactie van de studenten. Geen staking maar een bezetting die een week duurde. Het werd landelijk nieuws. Het bestuur vroeg de burgemeester om in te grijpen en na onderzoek en overleg met de minister, de procureur-generaal en de officier van justitie werden op 14 januari met twintig overvalwagens en de hulp van de politie Bloemendaal, Haarlemmermeer, Velsen, Zandvoort en Haarlem de bezette gebouwen ontruimd. Tegen ruim 100 bezetters werd proces-verbaal opgemaakt, 54 studenten werden van de school verwijderd waarvan de meesten overigens op andere pedagogische academies werden aangenomen.

De acties pasten in een landelijke trend die op 6 mei 1969 startte op de Katholieke Hogeschool in Tilburg. Deze bezetters noemden hun universiteit de 'Karl-Marxuniversiteit'. De Wet Universitaire Bestuurshervorming bracht de afschaffing van voornoemde bestuursgeleding en daarvoor in de plaats kwamen een College van Bestuur en een gekozen Universiteitsraad. Een week later volgde de bezetting van het maagdenhuis. 5 Dagen lang (16 mei t/m 21 mei) werd het Maagdenhuis bezet door studenten die inspraak eisten in het universiteitsbestuur. Het Maagdenhuis was sinds 1962 bij de universiteit in gebruik ten behoeve van het bestuur, toen Presidium, later College van Bestuur genaamd, en de administratie.

De staking en de daarop volgende bezetting van de Bisschoppelijke Kweekschool in Beverwijk werden de aanzet voor acties door het hele land. Overal werden de patriarchale, ouderwetse structuren in het onderwijs tegen het licht gehouden. Het onderwijs sloeg een nieuwe koers in. Samenwerking met studenten en docenten, studenten onderling en docenten onderling, vakoverschrijdende programma's werden ontwikkeld, discussies over de maatschappij werden gemeengoed, verschillen in levensbeschouwing werden positief gewaardeerd. Een omwenteling in de universitaire structuur maar nog steeds, in Beverwijk tenminste, onder bisschoppelijk gezag. Daar kwam in 1973 verandering in. De verantwoordelijkheid voor het onderwijs werd overgedragen aan de 'Stichting Katholieke Instellingen voor onderwijs en vorming'. De driehoek met alles erop werd eigendom van de 'Stichting tot bevordering van katholiek bijzonder onderwijs'.

Aan het einde van dat schooljaar (1973-1974) werd het internaat gesloten aangezien het niet langer exploitabel bleek te zijn. De kweekschool leek geen toekomst meer te hebben. In 1975 was het standpunt dat er ten noorden van het Noordzeekanaal plaats was voor twee katholieke P.A.'s. Maar in het begin van de jaren 80 werd duidelijk dat er maar plaats was voor één katholieke opleiding. Het leerlingenaantal daalde drastisch, er kwam een samenwerking tot stand met de Opleiding voor het kleuteronderwijs in Bergen en een fusie volgde per 1 januari 1982. De school vertrok naar Bergen, naar de Katholieke PABO de Viaan. In 1984 volgde een tweede fusie. Dit keer met de Alkmaarse PABP Da Costa waar een nieuw complex zou worden gebouwd. Dat had te maken met de vooruitzichten. De PC Pabo Alkmaar zou de enige zijn in Noord-Holland boven het Noordzeekanaal. Er waren ook betere demografische vooruitzichten: meer potentiële studenten, en ook meer kinderen, dus een groter 'afnemend' veld. In 1984 werd de P.A. in Beverwijk voorgoed gesloten.

De Bisschoppelijke Kweekschool uit 1906 werd, inclusief de kapel, gerestaureerd en verbouwd tot 55 huurappartementen en werd in 1989 weer in gebruik genomen. In verband met de grote hoogte van de lokalen veelal met insteekverdieping, een zogenaamd splitlevel.

Bron: Een gewichtige onderneming, lotgevallen van een katholieke onderwijzersopleiding, door Theo Ettema.